

# SZABADGONDOLAT

IX. ÉVFOLYAM

1919. FEBRUÁR

3. SZÁM

## ADY ENDRE

### **Ady Endre köszöntője a Galilei Kör öt éves fennállása alkalmából**

Barátaim, szívemnek ifjú testvérei, de semmiképen se jöttem én azért tihozzátok, hogy rekedt és sírós hangommal kilábaló, harsány szózatot mondjak. Csak egyszerűen eljöttem, eljöttem, itt vagyok azért, mert már régen itt vagyok s ha eddig betegségekkel tértem ki hívásaitok elől, mára azt gondoltam, hogy talán ezután már csak betegebb lehetek s mj nem, foghatjuk soha ilyen közléről egymást látni. Pedig; talán, egymást és így látni inkább szerelemrontó mint frigy-erősítő, hiszen a mi heves nem közönséges, lelki és harci összetartozásunknak csak árthat a szemek olcsó nézés-akciója.

Igaz, hogy ünnepekre senkinek és nekem: sincs jogom még a legvalóbb és legfájóbb betegségi muszáj-ürügyét sem előrángatni: ti vagytok és csak ti tartoztok lenni az Egészség. Mégis, engesztelt szívvel gondolnotok kell arra, hogy hozhat valaki faji múltjából s még a tiéteknél is vigasztalanabb generációból olyan akaratlan törekenységet s ön-törő hajlamot, mely a vissza-visszatérő betegségnek is magyarázatot adhat.

De miért jöttem bárhogyan és mégis el, miért küzdöttem úgy ahogy le irtózasomat a cégéres szerepléstől? – erről, csak erről és csak nagyon röviden fogok: szólni

Szívemnek ifjú testvérei, elhoztam hozzátok a szívemet, melyet megöregedéstől félték s melynek ma kiváltképpen nem szabad megöregednie s melynek az eltaplósodás ellen szinte tartozó orvosai csak ti lehettek.

Szörnyű idők ezek, de szép idők s bánataimnak legbána-  
tosabbja az, hogy nem most és veletek vagyok olyan ifjú,  
amilyenek ma lenni illik s amilyenek, hiszem, hogy vagytok.

Magyar reménységeim; fogynak, de elegek még mindig  
arra, hogy a megváltó fiatalság csodatetteiben Herkules el-  
vénhedt, elfinomodott, harmadrendű bajtársaként ne hízzak.

A Galilei Kör, bocsánat, alakulásakor talán nem is sejtette,  
hogy olyan grandiózus feladatott vállalt, amelyhez képest talán  
még az orosz diák-ifjúságé is vigalom vagy beteg: kétségbe-  
esés. Egy megváltás lehetséges még csak e különös, szomorú  
Magyarország számára: az úgynevezett vezető intelligenciának  
üdvös és frissítő kicserélődése. Tudom, hogy ma ezt a félt és  
vágott titkot a legnagyobb vakmerőség kimondani, de én nem  
vagyok gyakorlati politikus s az a hitem, – hogy az életnek  
varázs-írja a vakmerőség. (Közben engedtessek meg nekem;  
hogy azt a politikát, mely a ti szátokban és tollatokban tagadja  
a politikát megtagadjam: igenis politikát csinálunk mindnyájan,  
kik termettünk valamire, még szabad tudománynyal, filantro-  
piával és művészettel is, sőt ezekkel talán leginkább.) De azt  
mondtam az előbb, vakmerősége: nem állítom, hogy teljes száz  
percentjében vált használhatatlanná bűnössé és rosszá a his-  
tóriai, vezető magyarság. De a java mégis olyan kevés s ez  
ország ezerszínű társadalmát annyira milliónyi baj és veszély  
fenyegeti, hogy talpra kell állniok azoknak, akik kinézetten és  
letagadottan is az igazig kultúrás, magyar gondolatot repre-  
zentáljak: friss energiájú polgárnak és parasztnak. Az orosz  
diák válhat pogromistává vagy nihilistává, az olasz készülhet  
hódításra vagy korrupt érvényesülésre, a francia minden lehet,  
a német sörözhet és hódíthat, az angol gőgösködhetik és spor-  
tolhat a román harcolhat a minden-románok egyesüléséért:  
– nem folytatom. Az új magyar diáknak az új magyar ifjúság-  
nak, a Galilei Körnek száz letiport szabadság s száz szép élet-  
lehetőség szabja meg menyeien útját és célját. De érezzék  
ám azt is ha érdemesnek tartják – mert érdemes – hogy  
nem sötét hengegő, ösködő, magyarkodó ellenfeleink Magyar-  
ország és a magyarság; nem ők, hanem mi vagyunk<sup>1</sup>.

És most; szívemnek ifjú testvérei, bocsássátok meg régi  
és örökös embereteknek, hogy ma nem tud többet szólni –  
hiszen a több se volna szeretőbb és több – s bocsássátok el őt  
békével. Ifjú szívetek öreg testvére most fiatalon dobog s azt  
akarja, hogy ne szakadjon el soha töletek, a fiatalságtól, az  
igazságtól, a forradalomtól.

# Grigorovits: Az orosz szovjet-köztársaság.

II.\*)

Forduljunk közvetlenül a forráshoz, Lenin és Trotszkij legújabb írásaihoz, és nyilatkozataihoz, valamint az orosz tanácsköztársaságok 1918 július 19-én alkotott alaptörvényéhez. És próbáljunk e világtörténelmi dokumentumok alapján tiszta és hű képet adni az orosz forradalom szociális alapjairól.

A forradalom jelenlegi fenntartóinak világnézete és akció-programja a következőkben foglalható össze.

A polgári-kapitalista állam, de különösen az imperialista rabló-állam az uralkodó és vagyonos osztályok elnyomó-szervezete.

Ezzel szemben a kommunizmus nem ismer osztályokat, nem ismer kizsákmányolást, minthogy a föld-, valamint a termelő-eszközök magántulajdonát megszünteti.

A proletariátus sztrájkok és fegyveres felkelés által hatalomhoz jut, szétrombolja a polgári államot, szétzúzza annak spicli- és rendőr-szervezetét, igazságszolgáltatási és katonai rendszerét és egy új, proletár önkormányzatot és önellenőrzést teremt, mely mellett az állami, mint hatalmi szervezet, mindinkább szükségtelenné válik és elpusztul.

Az imperializmus és kommunizmus között a proletár-diktatura fekszik. A proletár-diktatúra is elnyomó-szervezet, azonban a polgárság ellen irányul és úgyszólván permanens hadiállapotot szegez vele szembe. Minél súlyosabb helyzetben van a forradalom, annál keményebbnek kell lenni a diktatúrának.

»A proletariátusnak a régi világ ellen indított forradalmi harca szükségszerűen véres és borzalmakkal teli«, írja Lenin az amerikai munkásokhoz intézett levelében. És Trotszkij szemében az orosz forradalom »egy elkeseredett, szakadatlan, félig nyílt, félig rejtett polgárháború.«

A burzsoázia politikailag jogtalan osztállyá válik.

A proletár-diktatúra összeegyeztethetetlen a polgári parlamentarizmussal és az általános választójoggal, mert ez a hatalomban való osztozkodásból szükségszerűen a burzsoáziának a törvényhozás és a kormányhatalom feletti elfátyolozott uralmához vezet. Az orosz tanács-köztársaság alaptörvényének 64. és 65. szakaszai szerint választók és a tanácsba választhatók »mindazok, kik produktív és a közre hasznos<sup>1</sup> munkával! tartják fenn magukat... mint például: munkások és minden rendű és fajtájú alkalmazottak.« Ezzel szemben nincs<sup>1</sup> választójoguk és nem is választhatók »azok, kik haszonszerzés céljaiból bérelt munkaerőt használnak fel«, további azok kik nem munkával szerzett jövedelemből élnek, hanem tőkéjük kamatjából, vállalkozások hasznából, vagyonuk jövedelméből stb.«, továbbá »mágánkereskedők és ügynökök.«

\*) Lásd a Szabadgondolat folyó évi január hó 15-iki számát.

Az orosz tanács-köztársaság alaptörvényének 7. szakasza szerint most, a proletariátus és a kizsákmányolók közt folyó döntő küzdelem pillanatában nem szabad a kizsákmányolónak a kormányhatalomban részt engedni. A hatalomnak teljesen és kizárólag a dolgozó tömegek és, ennek képviselői, a munkás-, katonai- és paraszttanácsok kéziében kell lennie.«

Az alaptörvény 9. szakasza szerint »a jelen átmeneti időre alkotott szervezetek főfeladata a városi és vidéki proletariátus, valamint a falusi szegénység diktatúrájának megteremtése egy erős, egész Oroszországra kiterjedő tanács-hatalom által, melynek célja a burzsoá teljes elnyomása, az: ember emberi által való kihasználásának megszüntetése és a szocializmus bevezetése.«

A proletár-diktatúra tartama alatt a burzsoázia részére nincs szólás-, gyülekezési-, szervezkedési szabadság. A polgári szervezeteket és a polgári sajtót elnyomják. Ugyanez a sorsa a »szocializmus árulóinak«, a jobboldali szociálforradalmároknak és a mensevikiek szervezeteinek és sajtójának, kik a proletár-diktatúra halálos ellenségei, kik a proletár-kormányzat ellen összeesküvéseket szőnek és fegyveres felkeléseket szerveznek! Ezzel szemben mindezen szabadságjogok teljes mértékben megilletik a »dolgozókat«, vagyis a munkásokat és paraszt-szegénységet és az állam díjtalanul szolgáltatja át az ehhez szükséges technikai eszközöket. Az alaptörvény 14., 15. és 16. szakaszai ezért kiállításba helyeznek »igazi vélemény szabadságot a dolgozók részére«, »igazi gyülekezési szabadságot a dolgozók részére«, »igazi szervezkedési szabadságot a dolgozók részére... s az uralkodó osztályok gazdasági és politikai hatalmának elpusztítása után a munkások és a paraszt-szegénység minden támogatást meg fog kapni, mi együtműködésükhöz szükséges.«

»A dolgozó tömegek teljhatalmának biztosítása érdekében és hogy megsemmisítsék minden lehetőségét a kizsákmányolók hatalmának visszaállítását illetően, parasztokból és munkásokból szocialista vörös gárda alakítandó és el kell rendelni az uralkodó osztályok teljes lefegyverzését.« »Az a megtisztelő jog, hogy a forradalmat fegyverrel védjék meg, kizárólag az ipari proletariátust illeti. A nem ipari üzemekben dolgozók részére más természetű katonai szolgálat van fenntartva.« (Alaptörvény 3. f. és 19. szakasz.)

A »parazita társadalmi rétegek« megszüntetése és a gazdaság megszervezése céljaiból bevezetik az általános munkakötelezettséget és kiadják a jelszót: »Aki nem dolgozik, az ne is egyék.« (Alaptörvény» 3. f. és 18. szakasz.)

A föld- és telekmagántulajdont, úgy a városban, mint a falvakban, megszüntetik. A nagyobb mezőgazdasági munkaeszközöket, földbirtokokat kollektív felhasználás céljára földműves kommunöknek adják át.

Az ipari nagyüzemeket elveszik tulajdonosaiktól és átadják

egy államilag központosított munkás közigazgatásnak, melynek élén a legfőbb gazdasági tanács áll.

A bankokat államosítják és átalakítják egy bizonyos fajtájú általános könyveléssé, mely az egész szervezett termelést magában foglalja.

A külkereskedelmet államosítják és az államközi kompenzációsforgalom jellegét veszi fel, hogy az országot élelmiszerekkel, nyersanyagokkal és mindenféle szükségleti cikkel láthassák el.

Bármily röviden és vázlatosan ismertettük az orosz tanácsok vezetőinek világnézetét és akcióprogramját, mégis önkéntelenül fel kell kiáltanunk: »hisz ez a szociális! polgárháború! hisz ez a szociális forradalom, amint ez a könyvekben van!« Csakugyan az. Ez ellen mit sem tehetünk. Ez nem csak világnézet, ez nem csupán program. Ez egy következményeiben súlyos, nagy darab valóság. Az emberi történelem új-korának legnagyobb eseménye. Egész gazdasági és állami életünknek legnagyobb eseménye. Egész gazdasági és állami életünknek, általában a modern társadalom teljes szociális struktúrájának megrázkódtatása, felkavarása és átalakulása.

És nem csupán Oroszországban történik így, nem csupán a világháború múlt epizódja ez, állítólag a párisi kommünhöz hasonlatosan, mely az 1871. évi német-francia háború kísérő jelensége volt. Egész Európára kiható, jelentőséggel teli tartós jelenség!

Előbb vagy utóbb mindnyájunknak állást kell foglalnunk, tudatosan és elvi alapon, gazdasági helyzetünk, szociális állásunk és tudományos meggyőződésünk szerint: mellette vagy ellene.

Ezért felületes, semmitmondó és céltalan kizárólag az orosz bolsevikiek borzalmairól szajkózni, ehelyett vizsgáljuk meg inkább ez események legmélyebb szociális alapját és a történelmi megítélés távlatából foglaljunk állást vele szemben, miként az 1793-iki terrorral szemben, amelyet szintén nem intézhetünk el azzal, hogy a kivégzések fájdalmat okoztak a kivégzetteknek.

A külső megjelenés és belső lényeg szokásos összecszerelésére rámutatni, ez volt jelen sorok célja.

## Polányi Mihály: Új szkepticizmus.

A művészek és tudósok helyzete a politikai élettan a háború előtt olyasféle volt, mint a gazdag kereskedő-családba házasodott szegény grófé. A politikusok úgy tekinttek a művészeket és tudósokat, mint nagyon megtisztelő terhet, ezek viszont a politizálást lenézték, de szerettek a politikusokkal jóbanmaradni.

Azonban mikor a háború kitört, megfagyott a kicsinylő mosoly a lenéző ajkakon, mert a politika egyszerre várat-

lanul hatalmas, sorsdöntő erő lett. Tragikus dolog volt, hogy a művészek és tudósok annyira megijedtek, hogy elhagyta őket előkelőségük tudata és teljes szívvel leborultak a politika tényei előtt.

Most forradalom van és azután béke lesz.

A művészek és mi, akik kutatásnak élünk, érezzük, hogy tisztáznunk kell végre, hogy a politikával szemben, hogy állunk. Európaszerte szervezkednek is művészek és tudósok ezért a maguk érdekeik védelmére és társadalmi befolyásuk erősítésére. Azt hiszem, hogy ez így nem helyes – a mi igazi feladatunk, szerintem, egy mondatban a következő:

A háborúk és forradalmak pusztításaiból arra kell eszmélnünk, hogy az embereknek a politikába vetett hite társadalmunkat felbomlasztja és mindenünket elsodorja. Fel kell tehát világosítanunk erről az embereket és megdönteni bennük a politikába vetett hitüket.

A politika nem az, aminek képzeltük és aminek a köztudat ma is képzelet, – nem az emberek érdekeinek versengő érvényesülése. A társadalom olyan bonyolult, hogy még a tudomány sem tudja, akár intézmény, akár intézkedés jövő hatásait kiszámítani, ezerszer kevésbé tudják a politizáló emberek a maguk durva eszével és indulatos képzeletével előrelátni, hogy azok az intézmények, melyeket követelnek, végeredményben érdekükre szolgálnak-e vagy sem. Az emberek csak ködös körvonalakat látnak a társadalomból: tehát már pusztán azzal, hogy céljaikat kivetítik reá, bár eligazodni benne nem tudnak, – keresztülörik a józan megfontolás szabályait, melyek szerint egyébként érdekeiket mérlegelni szokták.

Nem is halad tehát célok felé a politizáló ember, hanem illúziók felé tör, melyek megragadták képzeletét.

E politikai illúziók fakasztója az a kínzó bizonyonytalanság, melyben a társadalom az embert boldogulása felől tartja: Amint az őserdőben tapogatózó vadember szellemekkel érzi magát körülveve, úgy a civilizáció rengetegében vergődő kortársunk illúziókkal szövi körül a társadalom alkatrészeit. Amidőn sorunkat ki nem leshető ütemben himbálják a társadalmi eseményei, lerázzuk az ész uralmát, félelemmel és reménnyel kapkodunk magunk köré s amerre fordulunk, fenyegető és biztató illúziókkal elevenítjük fel magunk körül embertársaink homályos sokaságát.

Rémület és remény vak kitörése a politika: a társadalmi materializmus tehát, mely szerint az emberek a közügyekben érdekeik felismerését követik és az e teória által igazolt demokrácia, maguk merő illúziók.

A politikai küzdelmek pedig, melyek a rémület és remény tvak összecsapásai, nem a fejlődést biztosítják, – mint azt a demokráciának hízelgő Iskolák tanítják, – hanem oktalan szenvedélyek céltalan utasításai.

Az ész és képzelet embereinek politizálniok, vagyis a vég-

zetes zűrzavarhoz saját illúziókkal hozzárujniok nem lehet. Érdekeinket meg kell mentenünk, de ez annyit tesz, hogy a kultúrát kell megmentenünk: – hogy le kell rontanunk a politikai tekintélyt s meg kell döntenünk a beléje vetett hitet. Hogy mi marad azután az embereknek? azzal ne törődjünk. Az illúziók nem hálnak meg, haláluk, mint a királyoké, megkoronázza utódjukat, mert él tovább a remény és félelem az illúziók fakasztója. Vegyük fel a skeptikusok ősi hagyományait, s midőn korunk embereit téveszmék közt elveszni látjuk, világosítsuk fel elméjüket. Bízunk a népre, hogy kevésbé veszélyes téveszméket találjon majd magának a maiak helyébe. Az is lehet, hogy, – mint annyiszor a századok folyamán, miután megköveztek bennünket, kiáltani fogják: »Brutus legyen Caesar« és szkepticizmusunk templomaiba járnak majd imádkozni. De nem ez a mi célunk. Uralkodni annyit tesz, mint úgy viselkedni, hogy mások engedelmeskedjenek, – erre nincs hajlamunk: nem az alkotó feladata, hogy tanait behéízelegje a tömegek képzeletébe. Ajkán forrott volna Krisztusnak a szó, ha meglátta volna jövőendő egyházát. Nietzsche letette volna a tollat, ha el tudta volna képzelni nietscheanusait és Marx is, Jia a mai követőit látta volna.

A mi munkánk az igazság felderítése. Felboncolni a politika zavaros képzeletét, a politikai fogalmakból kielemezni a hitet. Megtalálni a politikai illúziók keletkezési feltételét és azt hogy mi készíti a képzeletet, hogy az illúzióit bizonyos tárgyakhoz fixálja. Százmillió egyes embernek ilyen illúziókba való hajlamából összegezés útján fel kell építenünk a mai társadalom képét.

Olyan szociológia kell ehhez, mely csak olyan társadalmi fogalmakat ismer el, melyeket maradék nélkül vissza tud vezetni embereknek valóban tapasztalható lelki állapotaira, ahol eszerint az eddig használt általánosságok, mint »fejlődése« »osztályérdekek«, »ideológiák« csak elemzendő problémák lehetnek, de nem megoldások. Rá kell jönnünk ehhez annak a paradoxonnak a nyitjára is, hogy ebben a társadalomban, hol minden egyes ember szinte mindenre kapható, ha a többiek mind úgy akarják, akik többiek ismét szintolyan mindenre kapható függvényei a többieknek, mi-képen jön létre mégis az összességnek spontán erőszakos és független fellépése. Olyasféle műveletet kell itt találnunk, mint a felsőmatematikai integrálást, mely megadja egy vonal egész lefutását, ha ismeretes annak minden pontjának a szomszédaihoz való helyzete.

Ilyen új képet kell adnunk a társadalomról s ennek alapján azután a reformerek és publicisták, a társadalom mérnökei és a szellem alsópapsága felépítenek majd egy a mainál kevésbé önvészélyes közösséget politika és demokrácia nélkül, vagyis olyat, melyben az emberek a társadalomra irányuló cselekvésüket nem tömeges kapzsi indulatokra és azok fakasz-

totta illúziókra bízzák, hanem közügyeik intézésében is annyi önuralmat és körültekintést tanúsítanak majd, mint magáncéljaik körül – Ez az ő feladatuk lesz.

Addig is, a kutató szellem, a politikával nem állhat másképp szemben, mint ellenségével, mellyel a maga lelkében és azon kívül is mindenütt megmérkőzni készül.

## **Lukács Kornél:**

### **A szocializmus új céljai és lehetőségei**

#### 1.

A szocializmus a világháború alatt kéjt hatalmas megrázkódtatáson ment keresztül: az egyik az internacionálé felbomlása volt a háború kitörésekor, a másik pedig az a helyzet, mely elé a bolsevikizmus állította.

A szocializmus ereje abban állott, hogy egyetemes megváltási eszméje volt a proletártömegeknek, ami azt jelenti, hogy a nyomor s ezernyi szenvedés közepette élő nagy néprétegek, mint szenvedéseiknek szükségszerű bizonyossággal eljövendő szanalójában hittek benne. Vakon bíztak, hogy eljött a perc, mely egy új és szebb életnek kezdete leendő.

Az ígéret realitását először a háború kitörése tette próbakörré. A szocializmusnak egyik alaptétele volt a népek közös szolidaritása az elnyomók ellen s a szocializmus minden, papja hirdette, hogy a népek egymás ellen való uszítását a proletár nemzetköziség meg fogja akadályozni. Ez nem történt meg. Imperialista kormányok minden jelentősebb zökkenő nélkül belevihették népeiket a vérengzésbe, sőt e tényüknél a szocializmus nemzeti vezérkarai készséggel segédkeztek nekik! s a munkásinternacionálé prófétáinak ajakán a háborús ideológia frázisai zengettek. A szocializmus alapjában látszott megrendülni. A hit elvesztette erejét, mert a nyáj a válságos pillanatban gyengének bizonyult. A burzsoázia mélyen fellélegzett: úgy vélte, örökre megszabadult a szocializmus fenyegető rémétől. Nem kutatunk itt az internacionalizmus csődjének okai után. Az azóta eltelt esztendőkhöz immár bizonyossá lett: hogy a szocializmus nem pusztult el, sőt ereje újból növekedni látszott. A hosszú háború, a katonai balsikerek: az orosz s a német militarizmus erejét gyengítették s megteremtették a szociális forradalom pszichozisát. Feledve az internacionálé összeomlása, a szocializmus újból erős hitté válik, a vérző, szenvedő milliók vágyává a megváltás s a bosszú után.



A tömegnek ez a lelkiállapota tör ki az orosz forradalomban s természetesen nem nyugszik meg a polgári demokráciánál, hanem tör előre az Ideál a megváltás felé s megteremtí a világtörténelem első diadalmos proletárdiktatúráját.

Az orosz proletárdiktatúra (»bolsevikizmus«) a legsúlyosabb helyzetbe hozta a nyugat- és középeurópai szociáldemokrata pártokat. Az a körülmény, hogy a proletárdiktatúra létrejöhett egy olyan társadalomban, amelyben legkevésbé vannak meg annak a marxi elmélet szerinti előfeltételei (tőkekonzentráció akkumuláció stb.), joggal kelthette fel a gondolatot, hogy a szociális forradalomnak el kell következnie azokban a társadalmakban is, amelyek a marxi előfeltételekkel sokkalta nagyobb mérvben rendelkeznek. Tényleg azonban ezekben a társadalmakban a szociális forradalom lehetősége éppen fordított arányban állott a marxi előfeltételek fenforogásával. A Szocializmus táborának vezetői Angliában és Amerikában nemcsak hogy ellenzik a szociális forradalmat, de támogatják kormányaikat abban az akciójukban, amelynek célja az orosz proletárdiktatúra leverése. Németországban és Magyarországon pedig, ahol forradalmak törtek ki, igyekeznek azt polgári mederben megtartani.

Az orosz proletárdiktatúra létrejött, a haború ötödik évéaiek tömeghangulata, hatalmas militarista államok összeomlása egy szociális világforradalom eshetőségét idézik elő. A szocializmus zászlóvivői azonban haboznak élni az alkalommal, félnek a kezükbe jutó hatalomtól, vonakodnak évtizedek óta hirdetett programjukat megvalósítani.

Mínthogy – ismételjük – a szocializmus ereje az a hit volt, hogy hja majd az ideje eljön, be fog következni az a társadalmi változás, amely az emberiséget szenvedéseitől megváltja, s most, hogy ez időpont eljönni látszott, a szocializmus prófétái visszariadnak saját programjuktól: a szocializmus válsága a tetőfokra hágott. A vallás lehet örökéletű, mert a menyországot, amit megváltásul hirdet a halál utánra ígéri. A szocializmus azonban a megváltást az életben hirdeti, tehát megadja a csalódásnak, a kiábrándulásnak lehetőségét s a kiábrándulás, a hit szertefoszlása a halál.

## II.

A marxista szocializmus alapját három felismerés képezi. Ezek: 1. A nagy tömegek szegénységének oka az osztályura-

toni és a kizsákmányolás (értéktöbbletelmélet). 2. Az osztályuralom megszüntetése olyan társadalmi berendezéssel érhető el, amelyben a termelő eszközök társadalmi tulajdont képeznek. 3. A társadalmi fejlődés szükségszerűen ilyen társadalmi szervezet felé halad.

Nézetünk szerint a marxizmus mai válságának forrása e harmadik felismerésnek téves volta. Mi volt ugyanis, ennek a tételnek gyakorlati következményi?

Ha a gazdasági fejlődés szükségszerűen a kapitalizmus csődjéhez: Zusammenbruch) és a szocialista társadalom kialakulásához vezet, akkor ebből az következik, hogy a proletariátusnak csak meg kell várnia ezt az időpontot s a munkásmozgalomnak egyedüli célja a proletariátust nevelni és szervezni, hogy az összeomlás pillanatában a termelés vezetését átvehesse. A szocializmust nem a proletariátus aktivitása, hanem a gazdasági erők automatikus fejlődése teremti meg.

Az alapgondolat tévessége már most – s ma ez már: vitathatatlan tény – abban áll, hogy a gazdasági fejlődés iránya s a szocialista társadalmi megvalósítása nem esnek szükségszerűen, egybe.

Már a szocializmus revizionistái s velük az egész újabb szocialista irodalom tagadóba veszi az elszegényedési és összeomlási elméletet. Ha pedig a kapitalista társadalom nem halad szükségszerűen a csőd fele, akkor a gazdasági fejlődésnek!: tetjesen Marx látta iránya mellett sem jön el szükségszerűen a proletariátust uralomhoz juttató szociális forradalom. Elképzelhető a termelésnek maximális koncentrációja is – kapitalisztikus alapon, amihez közelálló állapotot látunk az amerikai trust-uralomban. De fordítva is: elképzelhető a proletariátus uralma a Marx szerinti gazdasági előfeltételek nélkül is. Az immanens gazdasági erők létesítette fejlődés és a proletárdiktatúra bekövetkezése külön síkban fekszenek: a gazdasági erők a termelés koncentrációjához visznek, viszont a proletariátus uralmához a proletariátus ereje vezet. A szociális forradalomnak nem gazdasági, hanem lelki előfeltételei vannak.

### III.

Ez a felismerés világossá teszi a szocializmus döntését a bolsevikizmus felállította dilemmában: ha a proletariátus uralmat akar, úgy azt nem gazdasági előfeltételek megteremté-

sétől, hanem a megfelelő tömegszichózis kihasználásától kell várnia.

Más kérdés: mit tudna a proletárdiktatúra kellő kulturális és gazdasági előfeltételek híján a szocializmusból megvalósítani? Új célok és új programul kitűzése vált szükségessé. Ei kell ejteni a marxizmusnak azt a tantételét, mely szerint a szociális forradalom a gazdasági szervezet fejlődésének egy] bizonyos fokán jön el, tehát a proletariátus számára mindössze egy szükségszerűen bekövetkező lehetőség igénybevételéről van szó. Valójában sokkal többről van szó, mert a helyzet nem az, hogy a termelő erők elvezetnek a szocializmushoz, – tehát elkövetkezik a proletáruralom, hanem fordítva bizonyos okok létrehozzák a proletariátus uralmát, és ennek kell megteremtenie a szocializmust, amennyiben valóban realizálni akarja: azt, ami eddig hit volt, amennyiben tényleg meg akarja ragadni az alkalmat az osztályuralom örökre való megsemmisítésére.

Íme a szocializmus számára aktuálissá válik az új társadalom felépítésének problémája, amit eddig a szocializmus teoretikusai tudatosan kikerültek. Kikerülhették ezt támaszkodva a marxi elméletre, hiszen hivatkozhattak arra, hogy a gazdasági erők azok, amelyek a szocializmust létrehozták s azok határozzák meg az új társadalom mikénti berendezését is. Ha azonban az áll, hogy a proletáruralom létrejöttének a lehetősége független a termelés szervezetétől, akkor programot kell felállítani arra, hogy a proletáruralom; eljöttékor minő rendszabályokat kell életbeléptetnie a marxi koncepció szerinti társadalom megvalósítására.

#### IV.

Röviden a következőkben foglalhatjuk össze a fenti fejtegetések lényegét: A proletárszocializmus megvalósulása független a közgazdaság szocializálódásának fokától. A proletariátus uralmának egyedüli feltétele az uralom megvalósulásának tehetősége, amelyet úgy látjuk, nem annyira gazdasági, mint lelki és egyéb okok teremtenek meg. Ha a megvalósulásnak: lehetősége megvan, akkor mindenkinek, aki komolyan veszi a szocializmus célkitűzését, akarnia kell a megvalósulást, mert különben a szocializmus, mint tömeghit, örökre elveszti jelentőségét. Minthogy pedig a megvalósulásnak lehetősége Kelet-európában már be is következett, s a jelek szerint közel van az eshetőség, hogy Közép- és Nyugateurópa, de talán az egész

emberiségre nézve bekövetkezik, a marxizmus kiegészítésre szorul egy olyan programmai, mely nem a gazdasági fejlődés szükségszerűségétől várja a szocializmust, hanem; most, azonnal, a gazdasági fejlődésre való tekintet nélkül életbe akarja azt léptetni.

Az idő rohan. Márol-holnapra beláthatatlan súlyú események következhetnek el A szocialista teóriának minden erejét koncentrálnia kell ennek a programnak megalkotására.

## **Buday Dezső: Jászi Oszkárrol**

Kinevették a professzort aki azt hirdette, hogy vágni kell a betegen. És akkor hittak hozzá, amikor már a vágás is késő. Most megint elüldözték mellőle és kezdődik elülről – a kuruzslás.

Jászi elkedvetlenedése volt eddig a forradalom legszomorúbb epizódja. A forradalom juste milieujét képviselő olyan szabású államférfi, amilyen Grünwald Béla óta nem volt minálunk, íme, nem választotta magának a belügyi tárcát, vagy a neki annyira kedves kultusztárcát, hanem szerényen félreállt az első napokban is tárcanélküli miniszternek és a leghálátlanabb, csakis töviseket termő területre koncentrált minden erejét: a hazát kellett neki megmenteni, már tudniillik azt, ami belőle menthető volt. A történelem, fogja megmutató:, hogy Jászinak készséges francia replikája és izgatottan emelt hangja mit hozott számunkra a belgrádi kicsi villában a Franchet D'Eperayvel tartott első tárgyaláson. Ma persze ő a hibás (mindenért, amit elvesztettünk. De senki sem eszmél arra hogy az ő érdeme milyen, mennyi abban, amit nem veszítettünk el: hogy az ország folytathatta önálló állami életét.

Még nincsen két évtizede annak a munkának, amit a Huszadik Század megalapításával és később a pécsi szabadgondolkozók kongresszusán megkezdett. Az 1907-es pécsi dátum tonton volt az országnak is, őneki is. Az országnak, mert itt győzött először a szabadgondolat ereje a hivatalos tudománnyal és világfelfogással szemben; ő neki azért mert siethetett melegiben megírni az édesanyjánaki, a vidéki orvos özvegyének, az aggódó úriasszonynak, hogy: győztünk, édesanyám, a fiadnak nincsen bántódása.

Aztán következett a Társadalomtudományi Társaság széles megalapozása a Világ megalapítása és mellette a magyar értelmiségi középosztály megszervezése. Az agitáció emberének

sikerült egy új magyar intellektuel világfelfogás mellett egy százezres gárdát összetömöríteni. Nem a magyar feudál-arisztokráciát törte meg, csak a Maison Légrády korlátlan uralmát a zsidó intelligencia fölött, de egy ilyen szegény országban ez is nagy eredmény.

Az elveiben mindig kristálytisza volt egész a következetlenségig. Kitért az érzékenysége olyan kavicsok elől is, amiket más fölrúgott volna az útjából. Ott hagyta a hivatalát és ott hagyta egyszer a Világ szerkesztőségét is. A Világnál bekövetkezett második Jászi-korszak hozta meg a magyar publicisztikának a komolyan tudományos politikai cikkek műfaját. Hogy nagyobb sikere nem volt, az csak azon múlt, hogy megvetette a barthamiklósi frazeológiát, ami nélkül hatásos vezércikket még a háborúelőtti magyar nem tudott elképzelni.

Közvetlenül a háború előtt csinálja meg az országos polgári radikális pártot. Magyarország fejlődése ezt a pártot jóformán átugrotta, de csak azért, mert igaz a tétel, hogy a forradalom az olyan népeknek a büntetése, amelyek nem akarnak fejlődni. De azért enélkül a párt nélkül nem lehetett volna meg az október 31-jki polgári forradalom. Ha ennek a pártnak egy évtizednyi ideje lett volna a háború előtt, talán fölszívhatott volna a keresztény polgári városi elemekből is egyetmást és talán most nem volna a forradalomnak annyi amerikázó kerékkötője a hivatalokban.

A háború?... Á haditudósítónak kényszerített publicista halatlan testi fáradalommal, de annál éberebben láthatja é<sup>N</sup>ének főtémáját, a nemzetiségek kérdéseit a fronton és a perifériákon. Az ő közép-európai impresszionibilitása; amit ma az akkor leguszítóbb sajtó szeret neki fölhánytorgatni, korántsem volt az a Naumann-féle eltévelyedés, hanem egy nagy demokráciának jóhiszemű megálmodása. A berni békekonferencián tett nyilatkozatai, ottani templomi szónoklata már európai formában mutatják benne az államférfit. A német pártvezérekkel együtt hallani Jászit, igazán érdekes jelenség volt; azok őt egyszerűen – nem értettek meg.

A forradalomnak ő volt az összekötő csatárja; (Ha azt írom, hogy a lelke, az csak egyszerűbb frázis) Ki hidalta volna át a károlyisták és a szocialisták ellentéteit? A szocialisták az erőt adták a forradalomhoz, ő adta a bölcsességet is, meg a szépséget is. Ebből az esztétikából sok szépség és sok hiba származott. De azért a magyar forradalom volt a legszebb.

A szép lelket aztán a saját tragikuma kedvetlenülíti el: annak a megvásárolt sajtónak a koncentrikus támadása, amelyet már *nem volt* ideje a polgáriság szűk köréből a radikalizmus magaslatáig fölemelni

A forradalom tovább folyik: az októberi szent egyetértésnek muszáj fölbomlani, mert differenciálódnak az erők: jobbra és *balra*. Jászinak nem is kellene nyilatkozni, de ő ismét csak önmagát adja: a szabad gondolat dogmához nem kötöttségét és pár íjának radikális programját hangsúlyozza. Nem bocsát meg neki a sajtónak az a részeg amelyet talán még a háta mögött hitt: nem a reakció, hanem a tőle közvetlenül jobbra következő társadalmi réteg hatalmas pénzen vásárolt sajtója üzte talán a fokozatos elkedvetlenedésbe a legjobbhiszemű és leeurópaibb magyar államférfiút. Károlyit kivéve, talán nem volt még magyar államférfi, aki egyéniségének egész karakterét annyira rányomta volna az utolsó évek fejlődésére. Persze, nehéz az: embereket a sikerektől elválasztani: ha egy ember másfél évtizeden át dolgozik agitál, ír, beszél, szervez, szerkeszt és alkot, hogy aztán a vele született altruizmussal a sikerből a legkevesebb részt vegye ki magának, akkor talán nem volt hiábavaló, hogy leszögezzük itt ezeket a tényeket, mikor a közvélemény javarésze még; föl sem eszmélt az ő távozásának a következményeire.

Még egyet: Jászi mindig radikális volt, de sohasem polgári. Ez a szó, hogy polgári: teljesen távol állott az ő jövőbe való egyéniségétől. A jövő a szocializmusé. De egyúttal mindenkié, aki benne él a szociális világrendben. Így Jászié is; akinek miniszterségével lezáródott az ő nyilvános életének első másfél-évtizedből álló étappeja. És az új Jászira ismét szüksége lesz Magyarországnak, még talán ha nem is lesz formálisan szocialista.

## P O L I T I K A

### **Sisa Miklós: A béketárgyaláshoz**

Mit nem lehet?

Nem lehet megcsinálni a kapitalisták szent szövetségét, ahogy Clemenceau gondolja.

Nem lehet megcsinálni a népek szövetségét anélkül, hogy India, Egyiptom, Írország néptömegei ne maguk vegyék kezükbe

sorsuk intézését és ne mint felszabadult népek váljanak a népszövetség tagjaivá.

(Nem lehet a nemzetközi viszonylatokban az igazság, elvére helyezkedni annélkül, hogy ne érvényesüljön az igazság, az osztályok közti viszonylatban is. Nem lehet a nemzetközi kizsákmányolást megszüntetni, ha nem szüntetik meg előbb az osztályközit

Nem lehet osztályközi békét csinálni, ha a tőkés hódítók előbb vissza nem adják háborús zsákmányaikat, ha a mai kapitalista generáció nem vállalja a háború összes anyagi terheit, nem lehet osztályközi béke, ha a nemzetközi proletariátust a nemzetközi hadisarc fizetése alól nem mentesítik.

Nem lehet a termelés csődjéből másképpen kijutni, mint a. termelésnek nemzetközi szocialista megszervezése útján, nem lehet másképpen a bolsevizmust elkerülni; mely szükségképpen nagy meglévő szellemi és erkölcsi tőkét pusztít el, mint egyformán vállalni győzőnek semlegesnek, legyőzöttnek a háború terheinek likvidálását, nem lehet a mai generációt, beleértve a *győző* államokat is – megmenteni másképen, mintha a győztes és semleges országok az individualis, előre nem néző önzésről a kollektív önzésre, a humanizmusra térnek át.

Világosan kell látni.

Olyan éles osztályharc előtt áll Európa, hogy csak véletlen kirobbanáson múlik az európai polgárháború.

Termelés csődje felé való zuhanás egyrészt az igények patológikus fokozódása másrészt: az a két tendencia, mely meg van egyformán az összes államokban: győző, semleges és legyőzött között csupán stádiumbeli különbségek vannak.

A termelés csődje ellen más orvosság mint a termelés nemzetközi szervezése nincs. Az igények patológiai fokozódása ellen más orvosság mint az összes termelő eszközöknek a közösség általi kisajátítása – nincs. Más megoldása a pacifizmusnak nincs, mint áttérés a szocialista világrendbe.

De érdemes-e a kapitalizmusnak ezt az áldozatot vállalni a pacifizmusért?

A kapitalizmusnak nem érdemes, de a mai kapitalista generációnak igen. A kapitalizmusnak vége így is, úgy is, de a mai generációnak nem mindegy, hogy a győzelmes szocializmus előzékeny-e vele szemben vagy bosszúálló.

De érdemes-e ezt az előzékenységet vállalni a proletariátusnak a pacifizmusért?

A proletariátusnak talán mindegy, de a mai generációnak érdemes nagyon.

A világ sorsa most fordul meg.

Vagy Parisból vagy Moszkvából irányítják a világot holnap.

Mondja ki a békekonferencia:

1. A népszövetség tagja csak az az állam lehet, amelyik aláveti magát a Nemzetközi Gazdasági Tanács termelés irányító határozatainak. A Nemzetközi Gazdasági Tanácsnak jogában áll improduktív üzemeket beszüntetni üzemeket egyesíteni, kötelessége az összes szabadalmakat és gyári titkokat közkinccsé tenni. Egyetlen szempont vezérli: a termelés minél hatásosabb koeficiensének elérése – nemzetközi munkamegosztás alapján.

2. Minden államkapitalistáinak és proletárjainak tetszésére van bízva, hogy a termelő eszközök birtokán; milyen arányban osztozkodnak. Egy esetleges államkapitalista Amerika megfér a Szovjet-köztársasággal a népszövetségben.

Annélkül Wilson pacifizmusa utópia.

És kár volna vér- és könnytengeren át ide jutni egy mainál is elszegényedettebb Európának!

## KONSTRUKTIV SZOCIALIZMUS

### **Salamon Viktor: A biztosítás államosítása.**

A) biztosítás állami kezelésbe vétele nem a kommunista-állam berendezkedése. Ez nem fogadhatja el a biztosítás mai formáját, mely az egyéni fizetőképesség és hajlandóság szerint váltakozó arányú részvételt enged a társadalom ily fontos berendezésében. A biztosítás államosítása csupán a köz érdekét az egyes kapitalisták érdekei fölé helyező polgári államnak intézkedése.<sup>1</sup> A vasúti vonalak túlnyomó részének állami kezelésbe vétele nem jelentette azt, hogy a kapitalista állam egyszerre vörös kommunistává változott hanem csak annyit jelentett, hogy az állam a közérdeket s a saját finánciális érdekeit ily módon jobban biztosíthatta.

A biztosítás üzeme rég túlnőtt már az egyéni kezdeményezésnek a keretein. Az egyéni vállalkozás s a verseny túlkapásai csak diszkreditálják a biztosítás ügyét, lehetetlenné te-

<sup>1</sup>) L. F. Engel: Antidürring Stuttgart. 1904. 5. kiad. 299 1. jegyzet



szik továbbfejlődését, fokozzák az üzemi kiadásokat és csökkentik a biztosítási munka produktivitását. Aki ismeri azt a munkapazarlást, amelyre a verseny az erőltetett üzletek létrehozásával s az ezt követő törlésekkel rákényszerít, másrészt pedig látja, hogy a biztosítási centrumokon kívül működő ügynöki rendszer, amelyben az ügynök a biztosítást csak mellékfoglalkozásként, hozzáértés nélkül üzi, mennyire nem alkalmas a biztosítás gondolatának kivitelére a nagy tömegek közé; annak be kell látnia, hogy a biztosítás ügyé túlnőtt a magángazdálkodáson s további fejlődésének legnagyobb gátja éppen a magángazdálkodás. A magángazdálkodás még csak arra sem alkalmas, hogy az egyéni ambíciók révén nagyobb szaktudást vigyen az üzembe; mert – *difficile est satiram; non serihere* – a bank- és biztosítási kapitalizmusban! Íme, még a népköztársaság idejében is uralkodó igazgatói családok dinasztikus rendszere lehetetlenné teszi a nagyobb szaktudás érvényesülését.

Az államosítás kapitalista érdekeltségű »tudósai« érezvén, hogy tárgyi érvek gyöngék és ellentmondóak, részben az olasz életbiztosítási monopólium példájára hivatkoznak. Elfelejtkeznek arról, im ennyit áldoztak az érdekelt társaságoknak azért, hogy az olasz monopólium kialakulását és működését, lehetőleg; megnehezítsék, hogy az olasz kísérlet csak az életbiztosításra tette rá kezét és kihagyta a közgazdaságilag; annyira fontos elemv ágakat, végül, hogy a fiatal állami biztosításnak a háború nehézségeivel kellett megküzdenie.

Másrészt a szakértő urak nagylelkűen felajánlják államosításra azokat az ágakat, amelyekben – mint a nép- és állatbiztosításban – eddig profitot elérni nem tudtak!, továbbá a jégbiztosítást, amelyben a túlságosan ingadozó kárárány bizonytalansága kellemetlenül érinti az osztalékot féltő és közérdekről szavaló vállalatokat.

Bölcsen hallgatnak azonban a szakférfiak arról, hogy Németországban már tíz évvel! ezelőtt körülbelül 50 kommunális (öffentliche Anstalt) intézet foglalkozott a biztosítással, hogy ezek legnagyobbbrésze jól működik, hogy pl. a badeni tűzbiztosító a kötelező tűzbiztosítás bevezetésével jelentős fejlődése a biztosítás ügyének.

A biztosítás állami kezelésbe vétele együtt jár a közgazdaságilag fontosabb biztosítási agák kötelezővé tételével, a szerzési költségek csökkentésével, illetve megszűnésével, a mai

drága igazgatás kikapcsolásával, az avatatlan szervezet-helyett a szakértő szervezet kiépítésével és decentralizálásával. A mai erkölcstelen verseny megszüntetésével visszaadná a biztosítás ügyének a kijáró erkölcsi elismerést. Rendelkezésre álló tőkívei és statisztikai adataival előkészítené egy új társadalmi rend tudatos kiépítését.

Alkalmazotti szempontból a biztosítás államosítása a biztosító dinasztíák és lakájaik kikapcsolását s ezzel biztosabb előhaladást s a tudás és munka nagyobb megbecsülését, azonkívül – a decentralizáció s a kötelező biztosítás bevezetése révén új, nagyobb és biztosabb munkaalkalmakat jelent. A köz szempontjából nemcsak új bevételi forrásokat – mert hiszen ha nem erről<sup>1</sup> lenne szó, a vállalatok nem kapaszkodnának olyan kétségbeesetten az üzlethez – a kétes s a közre káros gfundolások lehetlenné tételét s a szociális építő munka belát-hatatlan lehetőségeit hozza. A biztosító közönségre a zaklatások és beugratások helyett a biztosításoknak hozzáértők általi szakszerű felvételét s ennek következtében kár esetén a kár-igények normális kielégítését.

A biztosítás államosítása annyira közérdek, hogy az új köz-társaságnak még akkor is meg kellene csinálnia azt, ha az nem is tenne a kormányzásban résztvevő pártok közül kettőnek programszerű követelése.

Kell és jól kell megcsinálni. A jól pedig jelenti, hogy a megalkotásánál nem szabad semmi tekintetben a közérdeket a »szegény« milliárdos vállalatok érdekei által háttérbe szoríttatni. Az állami biztosítónak a kockázatok átvételével mindazokat a tartalékokat is át kell venni, amelyek az üzemmel bármilyen némű vonatkozásban is állanak. A vállalatok többségének rejtvénytőkéjét csak kis részében fizették be s az osztalék formájában a részvényeseknek már halmozva visszatért. Nem esik velük méltánytalanság, ha csak a részvénytőkét kapják vissza. Tartalékokkal jól dotált állami biztosító a külföldön viszontbiztosítókat is fog találni, ha erre szüksége lesz. S ezzel a magánbiztosítók utolsó kifogása is elesik.

A biztosítás államosítását azonnal végre kell hajtani.

# S Z E M L E

## Faludi Iván: Forradalmak

A háborúszülte forradalmiak előfeltételei nagyjából mindenütt azonosak.

A francia császárság bukása, a francia kommün lényegében összefügg a veszített háború okozta elkeseredéssel és a párisi nyomorpiacok patkányhús-konjunktúrájával. Az orosz forradalmat is szinte terminusra megjósolta Martov dumaképviselő, amikor látta, hogy Pétervár előkelő negyedeibe betolakodik a varjúhús divatja.

»Sötét erőkről« beszélt Kerenszkij, mikor Slürmer reakcionárius politikája bukófélben volt és a különbéke gondolatát kiszorította a Téli palotából Grigorij Rasputin varázseroje. És ne felejtjük el, hogy a júniusi sztrájkok epilógusaként hangzik el először a magyar parlamentben: »Forradalomba kergetik az országot!«

A forradalom praemisszái a cári Oroszországra és a hűbéres Magyarországra nézve azonosak voltak. A gondolkozó oroszok a дума novemberi ülészakán látták a márciusi forradalom előrevetett árnyékát és Magyarországon is akkor kezdett a függetlenségi párt a szélső, parlamenten kívüli pártokkal egyező taktikát, mikor Szerényiék kimondták a letiprás, elnyomás hangzatos jelszavát. A pétervári munkások szervezését a forradalmi polgárság segítette elő és a mi munkásaink jog- és békekövetelő hangja erősebbé vált azáltal, hogy egy parlamenti frakció támogatta őket. S ha nálunk a Károlyipártot ántántbarátsággal vádolhatták, úgy Oroszországban is, az akkor még politikailag korrekt Kerenszkij a novemberi dumában érzelmeinek semlegességét hangoztatta.

Az orosz közvélemény 1916 őszén már tisztában volt azal, hogy az orosz nép csak mint katonanyag, ágyútöltelék kell a szövetségeseeknek; számukra a háború folytatása egyértelmű volt a gazdasági összeomlással (ennek későbbi bekövetkezését nem szabad Kerenszkij vagy Lenin számlájára írunk!) és a béke kilátásai siralmasak voltak még egy impozáns győzelem esetén is, japán és Anglia keleti érdekelt-

következtetésre jutottak az osztrák-magyar politika tisztességes elemei – és talán paradoxonnak hangzik, de voltaképpen mégis az orosz revóúció késleltette a mienket.

L. Andrejev a győzelem pszihológiájáról írva elmondja, hogy a mérsékelt német elemek is a sovinizmus járszalagára kerültek, amikor a népnek – más nép kárára – gazdasági előnyöket ígért a kormány. A »felszabadítás« és megszállás munkája nem; esik nehezeére a verduni pokollal ismerős németnek: ránézve ez a foglalkozás csak gyomor kérdése. (Gondoljunk csak a Flandriából és Macedóniából hozzánkvetődött franciára !)

A nép elégedetlenségét nálunk és Németországban tényleg az ukrainai »kenyérbéke« meséjével<sup>1</sup> csillapították és a kilátásban levő, rabolható orosz aranyakra gondolt a német kormány, mikor a munkásság bérkövetelését teljesítette.

Szükségünk volt olyan vereségre, amilyen az orosz érte, mert, őszintén megvallva, a polgárság nagyrésze nálunk sem tiltakozott a bresti béke ellen, mint ahogy a francia burzsoázia is kényelmes ma: ahhoz, hogy egy rajnabalparti annexió veszélyes következményein elgondolkozzék. S ha Marcel Cachin a Humanitében hiába figyelmezteti a francia közvéleményt erre az abszurdumra, gondoljunk csak vissza a mi radikális sajtónk háládatlan márciusi szerepére: az opportunista közvélemény számára mindig írott malaszt, maradt és marad a mérséklés hangja. Mikor a cári Oroszország, mint uszító jelszó megszűnt nálunk az imperialisták fegyvere lenni, kitalálták a bolsevizmustól való »megváltás« eszméjét. Az ukrainai bevonulás épp oly kevésbé történt az ukrainai nép kívánságára, mintahogy a bolsevizmusölő cseh. Györgylovagok betörését sem a tót nép) követelte. Semmi sem új a nap alatt.

## II.

Alfréd Kerr német író az 1905-iki orosz forradalomról szólva, kifejti, hogy az orosz forradalmár nemi tanulhatott osztályfegyelmet a puha, akaratnélküli elnnymó-osztálytól. Szerinte a német forradalmárnak sokkal könnyebb volna rendet teremtenie, mert a junkerek a fegyelmezés kiváló példáját mutatják. És mégis, ha a mai, forradalom utáni német viszonyokra tekintünk, szemünkbe ötlük az erők fokozatos balfelé tolódása; ez erőszakos befolyásolását jelenti a német közvéleménynek, amely pedig csakúgy nem Spartacus-hívó, mint

ahogy az orosz: nép; többsége sem volt bolsevik. Oroszországban a béke és kenyér áhítása hozta a hívők tömegét Leninekhez: ne csodálkoznunk, ha a bolsevizmus mindjobban úrrá lesz a volt császári birodalom éhező, fáradt népe között is.

A Putilov-gyár munkásai alkották az orosz: kommunisták legerősebb támaszát. Nálunk a vas- és fémmunkások december 13-iki gyűlésén hangzik el először nyílt kommunisztikus programbeszéd. Ugyanakkor más helyen Hock János ki mondja, hogy a polgári követelések maximumát összhangba kell hoznia szocialista követelések minimumával. A magyar forradalom talán most éli át az orosz revolúció augusztusi időszakát, amikor úgyszólván napról-napra változott és balfelé tolódott el a kormány politikája.

Tagadhatatlan, hogy eddig egyúton haladtunk az oroszokkal. Keresztútra értünk!

## **Polányi Károly: „Internacionálé”**

Hevesi Gyula és Komját Aladár új folyóiratát melegen köszöntjük. Új hangj, új szándék, új irány. Meggyőződött, de nem iskolás, hívő, de nem bigott, lélek és szellem, lelkenedés és szellemeskedés nélkül.

Marxista folyóirat a marxizmus harmadik emberöltőjében.

Nem azért hivatkozik Marxra, hogy felmentse magát a gondolkodástól, hanem avégből, hogy kötelezze magát arra. Az eszmélés lelkiismerete kíséri a munkáját, amely nem engedi meg a kettős árulást: elhallgattatni a halk, legbensőbb aggályt a külső dolgok tudományával, de lemondani viszont a tudomány igényeiről külső jelszavak hangos aggályai elől meghátrálva. A kettős önfeláldozás útját választja: a belső szót kikiáltani ia süket világba és amit az meghallani nem tud, cselekvéssel tenni valósággá rajta és másodszer, ami ennél is nehezebb, süketnek maradni az intellektuális nirvana mámorát ígérő jelszavak iránt, a világ valóságát, ezt a mi objektív lelkiismeretünket, az igazi tudományokban megismerve és elismerve.

A Szabadgondolat számos cikkére történik benne hivatkozás,

A pacifizmus, az osztályharc és a szellemi munka érték-elmélete, ezekről van szó, valamennyi pedig egyetlen főprobléma körüli csoportosul: a történelmi materializmus körül.

A történelmi materializmus a XIX. század harmadik negyedének és a XX. század első negyedének uralkodó eszméje

volt. Alapgondolatai meghódították a burzsoázia vezetőit is és erre az alapra állottak munkások, tőkések egyaránt. A szakfejezet és a munkaadó szervezet – a két vezérképlet – két front felé hirdették a közös hitet »Az emberi társadalomban csak termelési rendszert, az emberi történelemben pedig csak gazdasági tényezőknek automatikus működését látni, – ezt a beállítást a burzsoázia vezetői a proletariátus teoretikusaitól vették át.« »E. közös illúziók voltak korunkban azok, amelyek az eszmei és a szellemi erőktől a történelmi hivatottságot megtagadták és mint valami elkerülhetetlen fátumot vonultatták fel a gazdasági munka uralmát a szellem munkája felett.« (Szegedi beszéd 1918 dec. 1). A burzsoázia minden elméleti rója és minden sajtóorgánuma a legdurvább történelmi materializmus alapján áll. Ahogy a szocializmust a munkások, úgy indokolták meg a nacionalizmust és az imperializmust a burzsoák az anyagi érdek jel-szavával. Ez a sajtó a munkásmozgalomban csak »a kapitalizmus elleni támadást« lát, a politika szerinte csak »az érdekek ütközőtere«, a háborút csak »a kereskedelmi versengés okozza.« Piacok, kikötők, gyarmatok azok az »érdekek«, amellyekkel minden érdekellenes esztelenséget igazolni lehet. Az anyagi érdek az egyedüli realitás számára és ha így túlságosan abszurd eredményekre jut, a »képzelt érdekekkel« bővíti ki a »valódi érdekek« tanát. Még ekkor sem látja be, hogy az érdek képzetei vagyis a képzetek, nem pedig a képzelt érdekek vagyis az érdekek a döntő hatóerők. Az érdek illúziója annyira uralkodik ezen. a szemleleten, hogy még az erkölcsi és eszmei indító okokat is eszmei és erkölcsi érdekeknek konstruálja meg, csakhogy számára valóságuk lehessen. A »kapitalizmus, mint szükségszerű fejlődési stádium« az a közös hit, amelyben burzsoá marxisták és proletár marxisták találkoznak. »A kapitalisztikus fejlődés-menet« csodálatos kényszerképzete az ortodox marxizmust, – nem a nevet, hanem történelembölcseleti lényegét, – páratlan sikerhez segítette korunk polgári gondolkodásában. Tőle veszi ugyanis át a történelmi materializmusnak azt a fogalmazását, amely a társadalmat az uralkodó gazdasági rendszerrel, – a kapitalizmussal – kimerítettnek látja, tőle az osztályharc elméletének azt a szembeállítását, amely a magántulajdon központi jelentőségét alapul véve tőkésekre és munkásokra bontja a társadalmi struktúrát, legfőképp pedig akkor ragaszkodik a marxista doktrínákhoz, amikor a társadalmi fejlődés menetrendjével a kezében véli megállapíthatni a maga politikájának az útját.« (»Radikális Párt és Polgári Part«. Különlenyomat a Szabadgondolat 1918. 9. sz. 6. oldal).

A történelmi materializmus, mint egyetemes történelembölcseleti szemlélet, a múlté. Nagy horderejű felfedezései (bizonyos értékítéleteink tartalmának függése a termelési viszonyoktól, az osztályok és azok harcának a létezése stb.), ma a társada-

lomtudomány közkincese. Mint »a valóság dialektikája« a fossz értelemben vett metafizika túlhaladott csökevénye. Gazdaságtörténelmi módszerül heurisztikus jelentősége rendkívüli. A történetírásnak nélkülözhetetlen szempontja. Az általános szociológiának egyik legfontosabb elmélete. De filozófiának értéktelen. Akár történelem-, akár erkölcs filozófiának. A gyakorlati etika számára pedig egyszerűen nincsen.

A *vulgar-történelmi* materializmusról itt nem) is szólunk. Az ellen a marxistáknak kell megvédeniök Marxot. Olyat is hallottam már pl., hogy «a történelmi materializmus szerint nincs erkölcs». Meg kellene tiltani, hogy az ilyenek maglukat történelmi materialistáknak nevezzék. Vajjon mennyit értenek ezek Marx idelógia – elméletéből?

A történelmi materializmus kérdéséről a vita megnyílt. Későn, de valahára.

## **A Galilei Kör vezetőségének jelentése a Kör januári működéséről\*)**

A Galilei Kör ma, mikor – lélektanilag érthetően – az emberek érdeklődésének mindent felszívó centrumában a poütikai mozgalom áll, még sem tett le mindenkori céljáról: tudományosan megalapozott (Világnézet neveléséről. Ebből kifolyólag; – horribile dictu. – aktuális mozgalmi kérdések mellett természettudományi, lélektani és szociológiai határkérdéseket is felvett programjába.

Mindenekelőtt ki kell emelnünk azt a gyászünnepelet, amelyet a Galilei Kör Karl Liebknecht, Róza Luxemburg és elesett Spartacus-társainak emlékezetére tartott.

A Kör programját az az előadásciklus dominálta, mely, a szocialista társadalomba való átmenet politikai, lélektani, és gazdasági feltételeiről szólt. Ezek mellett aktualitásuk egyben szinte klasszikus értékük miatt jelentőségben első helyen kell említenünk azt a két előadást, melyet a termelési pekoriomiaról Kelen József tartott. Az orvosi szakosztály e hónapban igen gazdag programmal szerepelt: természet- és társadalomtudományi határkérdésekről, eugenetikáról, pszichoanalízisről hetenként több előadást tartott. Meg kell említenünk azt az intenzív munkát, melyet a Kör középiskolások érvelésére fordított. Hetenként átlag három előadást és több sze-

\*) A Galilei Kör vezetősége, csak a hivatalosan kiadott jelentésért vállal felelősséget.

mináriumot tartott az általános szociológia, természettudományok, közgazdasági stb. ismeretek köréből.

(A Kör előadásai mindenkor *igen látogatottak* voltak, bizonyosságául annak, hogy a Kör közönsége szükségét érzi a cselekvés miatt szükséges pártdogmák mellett egy szélesebbkörű tudományos ismeretszerzésnek is. Ez a tény csak megerősítheti a Kört abban az elhatározásában; Hogy – több helyről jövő rosszalás dacára – munkáját az eddigi szellemben folytassa: megóvja az embereket a kizárólagos politizálás mellett elkerülhetetlen egyoldalúság és elfogultságtól mindenemű tények és elméletek objektív és kritizáló ismertetése áll fel. A feszültségnek az az állapota; mely ma a politikai mozgalmakban uralkodik, a különben objektívet is leteríti az objektivitás konzekvens útjáról. Ha mégis megközelítőleg tiszta képet akarunk kapni a dolgok állásáról, nincs más mód, mint a különböző irányban elfogultakat kritikával meghaladni. Ezt tette és akarja tenni a Kör a jövőben is s ha eddig nem sikerült minden véleményt egyenlően megszólaltatna abban *nem* a Kör volt a hibás. Rajta kívül álló erőknél múlt, melyeket azonban a jövőben leküzdhetni remél.

## Szerkesztői hírek

Orvos, Budapest. Az egészségügy szocializálásának kérdéséhez *dr. Gimesné dr. Hajdú Lily* és *dr. Flamm Sándor* szólnak legközelebb hozzá. A zellemi munkáról *dr. Iván András* tollából hozunk közleményt a következő számban.

**Olvasóinkhoz!** A SZABADGONDOLAT 1919 január 1-től kezdve havonta kétszer jelenik meg, hogy az eseményekkel közvetlenebb kapcsolatot tarthasson fenn. Munkánk azonban csak úgy lehetséges, ha olvasóink támogatnak és minden előfizetőnk legalább még egy előfizetőt szerez.

Lapunk előfizetési ára 1919 január 1-től egész évre 30 K., fél évre 15 K. Diákoknak és munkásoknak fél évre 12 K. Egyes Szám ára 1.60 K, Egyben kérjük előfizetőinket, kik alacsonyabb előfizetési árt fizettek, hogy a különbözetet küldjék be, mert az emelkedő előállítási árak következtében jelenleg minden előfizetőnkre

A SZERKESZTŐSEG.

Minden cikkért szerzője felelős.

Felelős szerkesztő és kiadó: Polányi Károly

Szerkesztőség és kiadóhivatal: V., Váczi-körút 33.

Kiadóhivatali órák: minden hétköznap d. u. 5-9. Szerkesztőségi órák: csütörtök este 6-8.

„HELIOS” SAJTÓIPARI ÜZEM. V., FALK MIKSA-UTCA 26-28.